

جایزه پرسشگری

ایمان دهدشتی نسب

دبیر فیزیک، استان خوزستان

یا طرح پرسش می‌رود. پرسش‌هایی که اگر درست هدایت شوند، می‌توانند فضای یادگیری را هر چه پویاتر و تعاملی‌تر کنند.

در یکی از روزها، زنگ اول یک روز پاییزی وارد کلاس درس شدم. می‌خواستم بعد از حضور و غیاب، از دانش‌آموزان سؤال‌های درس قبل را بپرسم و جواب‌های آن‌ها را بشنوم. در همان لحظه نگاهی به فضای حسی موجود در کلاس درس انداختم. فضای یادگیری نبود. بعضی از دانش‌آموزان در حال حفظ کردن درس قبل بودند و زیر لب چیزی را تکرار می‌کردند و منتظر بودند که هر

بیشتر جهت یادآوری این نکته به دانش‌آموز بوده است که «خواست رو جمع کن!» اگر جنس چنین سؤال‌هایی که نه از روی جویایی و کنجکاوی، بلکه جهت تنبیه است، در کلاس درس بیشتر شود، آنگاه فاصله بین دانش‌آموز و معلم هم بیشتر می‌شود. فاصله‌ای که یک سمتش دانش‌آموز همیشه مراقب و آماده «جواب» است و سمت دیگرش معلمی است که بیشتر منتظر شنیدن جواب‌های آماده است. در چنین فضایی که بیشتر حول جواب‌های از پیش آماده شکل می‌گیرد، امکان پویایی و خلاقیت کمتر می‌شود. دانش‌آموز حاضر جواب، ذهنش کمتر به سمت جواب‌های دیگر

«... آب کم جو، تشنگی آور به دست...» مولوی اهمیت عملی گفت‌وگو در فضای آموزشی ایجاد یک «فضا»ست؛ فضایی که در آن دانش‌آموز و معلم بتوانند با عبور از موانع یادگیری، فرآیند آموزش را به امری لذت‌بخش تبدیل کنند. ارزش فضای گفت‌وگو در آن است که امکان ایجاد احساس و شور یادگیرنده را فراهم می‌سازد و کنجکاوی و علاقه دانش‌آموزان را نسبت به شناختن خود و دیگری بیدار می‌کند. کنجکاوی و علاقه، خود سرچشمه نیرو و انرژی برای آموزش است. در بسیاری از کلاس‌ها شاهد کمبود نیرو و انرژی هستیم. در این کلاس‌ها، بچه‌ها، اغلب به جای آنکه به کشف چیزهای تازه بپردازند، تنها به مواد درسی و به خاطر سپردن اطلاعات اکتفا می‌کنند.

یکی از مهارت‌های مورد نیاز در گفت‌وگو، «جویایی و کنجکاوی»ست. مهارتی که می‌تواند زمینه آموختن واقعی را فراهم سازد. جویایی و کنجکاوی یعنی اینکه سؤالات بجا مطرح کنیم، نه به صورت تحریک‌آمیز، بلکه همراه با توجه و تواضع و اشتیاق، و اینکه خود را واقعاً خواستار درک و فهم دیگری نشان دهیم. بسیار پیش می‌آید که در یک گفت‌وگو، به قصد نشان دادن اطلاعات اندک نفر مقابل و برعکس به رخ کشیدن اطلاعات خودمان، طرح سؤال می‌کنیم. مواردی بوده است که من به عنوان معلم، سر کلاس درس سؤالی را از دانش‌آموز پرسیده‌ام که

چه سریع‌تر، «جواب‌های آماده» خود را به من بگویند. من در یک سوی کلاس درس قرار داشتم با پرسش‌هایی آماده و دانش‌آموزان در سویی دیگر با پاسخ‌هایی آماده. چنین فضایی از لحاظ حسی و روانی، دور از فضای تعامل و یادگیری خلاقانه بود. در همان لحظه تصمیم گرفتم، متناسب با وضعیت حسی و روانی کلاس، فعالیت‌های را طراحی کنم که به پویایی و تعامل بیشتر در کلاس بینجامد. در اینجا یک جور ورزش ذهنی لازم بود تا کلاس درس اول صبح، به سمت شور و شعور حسی حرکت کند. از دانش‌آموزان خواستم کتاب درسی را مقابل خود بگذارند و درس جدید را مطالعه کنند و هر چه سؤال و پرسش به هر شکلی که در ذهنشان می‌آید بپرسند. به آن‌ها گفتم این بار نه به جواب‌های خوب، بلکه به پرسش‌های چالشی‌تر

ارزش فضای گفت‌وگو
در آن است که امکان
ایجاد احساس و شور
یادگیرنده را فراهم
می‌سازد و کنجکاوی و
علاقه دانش‌آموزان را
نسبت به شناختن خود و
دیگری بیدار می‌کند

نمره بیشتری تعلق می‌گیرد. به آن‌ها گفتم که امروز نوبت آن است که شما از من و دوستانتان سؤال بپرسید. بعد از یک مدت زمان مشخص، از دانش‌آموزان خواستم دو به دو مقابل هم قرار بگیرند و پرسش‌هایی را که طراحی کرده‌اند از طرف مقابل

بپرسند. دانش‌آموزان مقابل نیز پرسش‌های خود را از طرف دیگر بپرسند. رقابتی بین دانش‌آموزان شکل گرفت که هر کس بتواند پرسشی عمیق‌تر از متن درس استخراج کند تا بتواند در این رقابت دو به دو مقابل دانش‌آموز حریف پیروز شود. آنچه که پس از آن شاهدش بودم، شور زیاد کلاس درس برای رقابت و سنجش و «جویایی و کنجکاوی» بود. ذهن دانش‌آموزان بیشتر به سمت طرح سؤال رفت. هر دانش‌آموز طراح سؤال‌های خود شد. میزان و تنوع پرسش‌هایی که از متن درس در آوردند، بیش از آن چیزی بود که تصور می‌کردم. هر دانش‌آموزی بسته به روحیه خود، قسمتی از متن درس را برای طرح سؤال مورد توجه قرار داده بود و اشتراک‌گذاری این سؤال‌ها با هم سبب شد بانکی از پرسش‌ها داشته باشیم. علاوه بر این، من فهمیدم که هر دانش‌آموز به کتاب و متن درسی خود چگونه نگاه می‌کند و چه قسمت‌هایی برایش مهم‌تر است. آنچه پس از انجام این فعالیت سی دقیقه‌ای شاهد بودم، اشتیاق دانش‌آموزان برای طرح سؤال بیشتر بود و ذهن آن‌ها آماده یادگیری درس جدید بود. «جویایی و کنجکاوی» مهارتی‌ست که با انجام فعالیت‌هایی می‌تواند درون دانش‌آموز تقویت شود و پویایی بیشتری به کلاس درس آورد. گاهی لازم است که از دانش‌آموزان بخواهیم پاسخ‌های آماده خود را کنار بگذارند و به آن‌ها بگوییم «هر کی سؤال بهتری بپرسه جایزه داره!»

* منابع

۱. با هم اندیشیدن راز گفت‌وگو - نوشته مارتینه و یوهانس هارتنکه مایر، فریم دوریتی - ترجمه فاطمه صدرعالمی (طباطبایی) - ناشر اطلاعات، ۱۳۸۲.
۲. اصول و مبانی دیالوگ - نوشته دکتر محمدرضا نیستانی - انتشارات یار مانا - چاپ دوم ۱۳۹۴.

